УДК 821 (477)(092) Кононенко М.

РАННЯ ЛІРИКА МУСІЯ КОНОНЕНКА ЯК ПОШУК ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ПИСЬМЕННИКА

Онищенко Т.В., аспірант

Київський національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Душа не прагне супокою,
Їй любо, де життя кипить,
Де радість змішана з журбою,
Де тяжко жить і любо жить !
М.Кононенко

Мусій Степанович Кононенко (найуживаніший псевдонім – Школиченко, 1864-1922) —це ім'я поета і прозаїка, драматурга і перекладача, публіциста і фольклориста, літературознавця і лексикографа, мемуариста і громадського діяча кінця XIX — початку XX століття залишається досі невідомим широкому загалові читачів у силу ряду політичних і суспільно-історичних обставин нашої доби. На початку XXI століття прийшов час пошанувати і його внесок в історичний розвиток української літератури кінця XIX - початку XX століття, на повернення вилученого з обігу набутку автора семи поетичних збірок, ряду окремих видань поем, повістей і літературознавчих студій.

Мусій Кононенко прагнув своїми творами вплинути на пробудження національної свідомості народних мас, закликав до громадянської активності. Він вийшов із низів селянства, яке не визначалося активністю в боротьбі за свої права і свободи, за що й картав його поет. Але сам він зумів піднятись на вищий щабель національної самоповаги і гідності, став прямим духовним спадкоємцем Тараса Шевченка і наповнив духом Кобзаря свою творчість.

Свою літературну діяльність Мусій Кононенко розпочав під впливом народної пісні та Шевченкової поезії. Стиль написання поетичних творів Кобзаря, їх мотиви, образність, засоби зображення захоплювали поета-початківця, Шевченко став для нього літературним "батьком" і "українським сонцем", як писав О.Кониський у своїй елегії на похорон Кобзаря. Іван Франко зазначав: "Враження Шевченкової поезії було таке сильне, чар його слова такий тривкий, що в розумінні багатьох українська поезія могла виявляти себе тільки в тій Шевченко освяченій формі, тільки його мелодії "відповідали духові української національності", тільки в тім напрямку треба було іти дальше" [1][1]. Мусій Кононенко намагався йти далі за Шевченківськими традиціями, продовжувати їх і розвивати. І саме тому не вважаємо хибою творчості письменника Кононенка-Школиченка — і не тільки раннього періоду — подекуди дуже близьку уподібненість до метрики, стилістики, образності, проблематики поем, віршів і послань Кобзаря. Навчаючись на творчості інших, вже загальновизнаних майстрів поетичного слова, поет шукає свого власного літературного шляху.

У 1885 році виходить перша збірка Мусія Кононенка "Ліра". Назва збірки має символічне значення і втілює в собі намагання Мусія Кононенка у поезії дотримуватись високих вимог поетичної творчості, взірцем якої для нього була творчість Тараса Шевченка. Тому в даній збірці відчутні наслідування Шевченка у виборі сюжетів і мовно-образних засобів. З іншого боку – поезія збірки подібна до звучання ліри, українського народного музичного інструмента, яка може своєю мелодією передавати колорит української ментальності. Відповідно до зміни висоти звуку у лірі емоційне забарвлення поезій “Ліри” теж змінюється. У збірці зустрічаються і філософські роздуми про доцільність життя ("Молода черниця", "Утопленик", “Дума”, “Бороттє життя зі смертю”), і відкрита розповідь про долю народу ("Пісня молодиці над колискою першого сина", "Баю, баю", "Думи засватаного парубка"), і відверті захоплення красою рідної землі ("Весна", "Спомин про Чорне море", "Спомин").

Більша частина поетичних творів збірки "Ліра" написана у традиціях запізнілого сентименталізму, в окремих поезіях автор звертається і до народних мотивів. Так, балада "Відьма" хоча і має подібні риси до народного переказу "Як відьма закликає до себе чарами людину" з II тому "Записок о Южной Руси" П.Куліша. — 1857. — С.39., виражає авторське ставлення до подій у творі, засудження вчинку дівчини з

[1][1] Франко І. Михайло Старицький// Літературно-науковий вісник. –1902. – Ч.5.–С.45.

погляду народної моралі. У поезії наявна й імпровізація в народному дусі. Наприклад, образ відьми у творі наділений фольклорними рисами, вона взята з народної казки, суха, згорблена, у неї є ступа, помело, кіт і сова, які все знають і бачать. Автор повністю відтворює у дусі народного фольклору процес ворожіння і чаклунства відьми: “В горшку зілля приправляє, Заглядає в боровик, Тихо шепче, примовляє, Та попльовує набік” [2][1)].

Природа, ліс, які оточують відьму, мають темне забарвлення і пророкують майбутню трагічну долю людині, яка наважилась підійти до хати чаклунки. Для поезії також характерна цілком свідома стилізація тексту під фольклорні традиції. Так, поет, щоб показати хвилювання дівчини за долю свого коханого, використовує багаторазове питальне повторення “чи”, тим самим наближуючи звучання своєї поезії до народної пісні. А картина плачу дівчини за коханим нагадує стилем народні пісні (наприклад, “Чом ти не прийшов”).Фінал твору побудований у дусі народних переказів, основний ідейний зміст якого перегукується ще з раціоналізмом "просвіченого погляду" у дусі М.Костомарова: звертаючись до темних сил, доброго не побудуєш – гине дівчина, побачивши вже давно померлого свого коханого, гине відьма, понісши справедливу кару за своє чаклунство. Отже, у цій поезії простежується близькість до народно-пісенного ладу думання, яка підсилена свідомим ставленням поета до фольклору як до джерела власної творчості.

Як відомо, специфіку фольклору більшою мірою творять загальні місця. Це відомі теми, образи, мотиви, що використовуються у певних випадках і є закономірними у своїй "обмеженості" і "одноманітності", можуть досягати високої концентрації поетичної енергії. Такі загальні місця характерні і для літературних творів, зокрема для ранньої поетичної творчості Мусія Кононенка (поезії “Відьма”, “Думи засватаного парубка”, поема “Нещасне кохання” та ін.). Подані поезії мають ознаки "фольклорного примітиву", визначення якого подала Михайлина Коцюбинська: “Це заздалегідь визначені барви, слова, жести, контури, свідома статичність, сповнена виразності, грації і сили, поєднання контрастних кольорів, площинність зображення – зображуване редукується до рівня кількох умовних істотних моментів, що стають постійно діючою моделлю образу” [3][2)]. Але, як і для Тараса Шевченка, шлях фольклорного примітиву не став для Мусія Кононенка провідним у творчому зростанні. Та духом його овіяна вся поезія Кононенка. Як і у Кобзаря “він психологізується, збагачує поетичну ідею неповторним національним колоритом і, що дуже характерно, перегукується з тенденціями реалістичного живописання в ліриці: максимальна узагальненість фольклорного примітива змикається з індивідуалізованою конкретністю “натурального” малюнка” [3][3)].

У поезіях Мусія Кононенка примітив допомагає впритул наблизитися до джерел народнопоетичних уявлень, показати образ у традиційних народних вимірах, відтворити особливий специфічно-національний колорит української ментальності. Наприклад, змалювання образу відьми (“Добре, доню, зілля скаже, Бабка вміє погадать...Відьма бруньки полічила, Вийшла з хати з помелом, Головою покрутила – Роздивилася кругом” [4][4)].).

Стиль "фольклорного примітиву" помітний і у поезії "Думи засватаного парубка". Розповідь ведеться від особи молодого парубка. З емоційною напругою автор розкриває правдивий трагізм долі свого героя: тяжка праця, якої нема кінця-краю, інколи урізноманітнюється невеликими радощами, пов'язаними "з неділею святою" і зустрічами з дівчатами на досвітках. Тема поезії реалізується через риторичне запитання, яке відіграє роль обрамлення. Воно створює емоційно-настроєву атмосферу поезії:

Чи де є іще так,

Як у нас, Боже мій,

У широкім краю

На Вкраїні святій ? [4][5)]

Таке питання передає ставлення автора до долі свого персонажа. В авторський ліричний монолог широко проникає народна оповідна інтонація, мовна палітра твору насичена народними висловлюваннями, характерними для Полтавського та Чернігівського регіонів: "праця тяжкая, нестерпимая", "тиждень нескінчаємий", "запряжуть тебе, як вола того, та й тягни ярмо долі гіркої". Вони передають стан юнака під час важкої та непосильної праці. Та парубок має в душі "щось невимовне – силу, радість нову, чарівничую", яка надихає його, сповнює надії на краще в житті. Мусій Кононенко підкреслює, що

---

[2][1)] Історія української літератури XIX століття: У 3-х кн.: Навч.посібник / За ред. М.Т. Яценка. –К.,1996.–Кн.3. – С.9.
[3][2)] Коцюбинська М. Етюди про поетику Шевченка: Літературний нарис. –К.,1990.–С.123.
[3][3)] С.125.
[4][4)] Кононенко М. Ліра. –К.,1885. –С.9.
[4][5)] С.36.

основна причина тяжкої долі юнака – це його соціальне становище, яке не дає навіть можливості вибрати собі кохану до серця – все вирішують її соціальний статус і ставлення до неї його батьків: “Батько з матір'ю Не вподобають..."На отій одружись — батько вимовить, — То хороша і нам Сподобалася ". [4][1)]

Для поданого фрагменту з поезії характерне звукове повторення (перевага *О* над іншими голосними), яке у цьому випадку створює не лише ефект милозвучності, а й підсилює емоційний стан героя, який не бачить реальних шляхів виходу із складних життєвих обставин і підкоряється волі своїх батьків.

Синтаксична побудова поезії “Думи засватаного парубка” цілком співвіднесена з його композицією, що “становить органічну єдність з ритмічною будовою твору” [5][2)]. Констатацію вихідного моменту настрою створює на початку твору паралелізм (“тільки вродишся – з лихом зійдешся”), який є імпульсом до подальшого наростання проблематики твору. Речення використовує автор здебільшого складні, з сурядним чи підрядним зв’язком, або ускладнені дієприслівниковим чи порівняльним зворотами прості означено-особові речення. Таким чином, ритм психологічного процесу уповільнюється, що особливо помітно у даному фрагменті: “Настає весна, В полі оранка, Попоходиш день, Ледве вернешся, А вернувшись, з’їси Хліба черствого Та й лягаєш спать, Не наївшися” [6][3)].

По мірі розвитку оповіді ритм прискорюється, чому сприяє структура подальших речень, які стають здебільшого складнопідрядними, частини яких виступають простими, означено-особовими чи узагальнено-особовими, неускладненими реченнями: “Посумуєш, та й по їх робиться” [6][4)]. Рядки поезії наповнені поетичною виразністю, експресією. З допомогою цих засобів вираження автор розкриває тяжке безпросвітне життя людини, яку ще з дитинства раннього і до самої старості "запечуть... в працю тяжкую". Таким чином, синтаксичні художні прийоми стають стрижневими, через ритм впливають на почуттєву сферу і формують сюжетні елементи, що в свою чергу розвиває тему поезії.

Поезія "Думи засватаного парубка" належить до "персонажної" ("рольової") лірики.У 70-90-х роках XIX ст. лірика такого типу не була поетичною примхою, а відбивала демократичну позицію митців, їх намагання відтворити внутрішній світ героя. Як зазначав Ткачук М.П., цей пласт лірики "відбивав народне світорозуміння, оцінки людини із народу суспільних, моральних, духовних аспектів буття" [7][5)]. Мусій Кононенко надає право голосу людині із народу, її сповіді, скарзі, розмові із собою під час праці. Адже в персонажній ліриці автор "виступає не від свого імені, а від імені різних героїв... Він присутній, але приховано, ніби розчинившись у своїх героях, злившись із ними" [8][6)].

"Персонажна" лірики характерна також для творчості І. Франка, Б.Грінченка, М.Старицького, П.Грабовського, І.Манжури. Вона розширювала стильову та експресивну палітру української поезії тієї доби: широко використовувались характерні мовні звороти, лексеми, лірична сповідь, монолог як вилив почуттів персонажа та інші сюжетно-композиційні структури.

До "рольової" лірики належать також і поезії Мусія Кононенка "Як була я ще маленька" і "Сама собі". У творах автор для саморозкриття персонажа використовує форму "Ich Erzählung" (форму монологу), але у поезіях говорить не ліричне "я", а дійова особа, дівчина та молодиця. Перша поезія - одна із варіацій на народно-пісенний мотив. Поет із гумором, який стає у подальшій творчості питомою рисою індивідуального хисту письменника,. передає щире дивування молодої дівчини з приводу того, що її не пускає гуляти мати:

Як була я ще маленька,

Було гулять не хочеться,

Мати посилає.

Тепер прошусь, як не плачу, --

Мене не пускає... [4][1)]

---

[4][1)] С.42.

[5][2)] Сидоренко Г.К.Основи літературознавства. –К.,1963.–С.89.

[6][3)] Кононенко М. Хвилі: Збірка віршів. – К.,1994.–С.310

[6][4)] С.314.

[7][5)] Ткачук М.П. Українська поезія останньої третини XIX ст.: Основні тенденції розвитку й естетична стратегія: Навч.посібник. –Тернопіль, 1998.–С.42.

[8][6)] Корман Б. Изучение текста художественного произведения. –М.,1972. –С.79.

[4][1)] С.9.

У поезії "Сама собі" гумором пройняті рядки розповіді молодиці про подружню вірність чоловіка, який став дуже ревнивим. Поет, використовуючи "видиму" мову почуттів, передає душевний стан героїні, співчуваючи їй в тому, що не має вона спокою від чоловікових ревнощів:

Молодиця засмутилась,

Тільки вії миготять,

Серце тьохнуло, забилось,

І не знає що сказать. [4][2)]

Отже, у віршах "рольової" лірики образ ліричного героя виражається безпосередньо, не з дистанції, відчуженої точки зору, а ніби із середини людської душі. Про свої страждання, горе, розлуку, відчай розповідають самі персонажі, нещасні дівчата, жінки, сироти, парубки. У структуру таких поезій, у їх ліричне самовираження вливаються компоненти епічного сюжету, бо це безпосередньо входить сама історія людського життя, доля людини.

Поетика жанру поезій "Баю, баю" та "Пісня молодиці над колискою першого сина" характеризується іншими ознаками. Це – колискові пісні, які мають багато спільних рис з народними колисковими, які використовуються для присипляння дитини. Відомі й літературні колискові Т.Шевченка "Ой, люлі, люлі, моя дитино", С.Руданського "Над колискою", збірка поезій П.Карманського та ін. До них можна ще зарахувати і колискові Мусія Кононенка.

На особливу увагу заслуговує його "Пісня молодиці над колискою першого сина", у якій внесені автором у текст поезії народні колискові мотиви найпоширеніші і переплітаються з детальною розповіддю матері про можливу майбутню долю своєї дитини. У поезії дуже багато "колискового" – від стилістики мовлення до символіки і звукового наслідування "котків". Так, багаторазове повторення ("а-а-а-а"), яке характерне для народних колискових зустрічається й у поезії "Пісня молодиці над колискою першого сина" і виконує інтонаційну функцію. За формою колискові пісні — монологічні монострофи з довільними римуванням і кількістю рядків. Такі, наприклад, колискові "Повішу я колисочку на дубочку", "Ой у ліску на горішку", "Ой ходить сон коло вікон".

У поезії Мусія Кононенка – теж довільне римування, а форма і компонування твору взаємопов'язані з композиційними елементами. Так, експозиція колискової — докладний опис інтер'єру хати убогих селян, тяжкої роботи над верстаком незаможного хазяїна, а також нетрадиційна розв'язка — за римуванням і довжиною рядка відмінні від основної розповіді, яка насичена власне колисковими мотивами. Цим і відрізняється "Пісня молодиці над колискою першого сина" Мусія Кононенка від народних колискових.

У колискових піснях часто зустрічаємо побажання немовляті здоров'я, доброго зросту, розуму, щастя, краси. Вони передаються словами, сповненими ніжності, безмежної материнської любові, які створюють особливу емоціональну атмосферу пісень. Значущість таких побажань підкреслюється і своєрідною формою, будовою поетичних образів, в яких чимало важить повторюваність, поступове нагромадження тонких і пестливих порівнянь ("Ой, спи, дитя, колишу тя", "Ой, спи, сину, спи, дитино, устань здоровенький").

"Пісня молодиці над колискою першого сина" Мусія Кононенка теж "насичена подробицями життя "сяк да так" батьків маленького Бориска" [9][3)], роздумами матері над майбутньою нещасливою долею сина, при чому "нещасливість" долі своєї дитини мати уявляє з реальності життя:

Батько твій і твоя мати,

Як і ти, бідняк. [4][1)]

Для "Пісні молодиці над колискою першого сина" характерні й поетичні засоби народних колискових: зменшувально-пестливі форми слів (*батенько, синочок, пісенька*), ніжні епітети і порівняння (*коханий сину, маленький, місяць пливе, мов човен з води*). Мати сумує над майбутньою долею дитини, уявляє його москалем, покаліченим на війні, та убогою сиротою. За визначенням дослідника поетичної творчості Мусія Кононенка В.Погребенника, основна думка материного співу перегукується ще з давно відомими настановами "Науки" С.Руданського:

---

[4][2)] С.46.

[9][3)] Погребенник В. Поет народних традицій. З нагоди 130-річчя від дня народження Мусія Кононенка //

Народна творчість та етнографія. –1994.– №4. –С.25.

[4][1)] С.12.

Служи, сину, Царю, Богу,

З вірою в душі...

Слухай старшеє начальство... [4][2)]

Мати бачить щасливим сина лише у тому випадку, коли він буде поважати більш впливових людей цього світу. Та проте, не зважаючи на змальовану "страхітливу" картину майбутнього життя сина, розв'язка самобутня і незвична: хазяїн заспокоює свою дружину і з гумором говорить, "що ще буде після нього діток ціла сім'я!" і не доведеться синові жити самому і в злиднях. Такий фінал "гармонізує вбогість і труднощі життя з подружньою вірністю" [9][3)], доводить, що у родині буде багато можливостей виправити своє тяжке становище і сподіватись на кращу долю.

На 60 – 90 роки XIX століття в українській поезії припадає розквіт елегії та спільних з нею ліричних жанрів, що мають у собі більш чи менш виразні елегійні мотиви. "Прикметним для елегії цього часу є високе поцінування живого, молодого сприйняття світу, енергії нерозтрачених сил і надій ("Молодосте, відрадосте..." С.Воробкевича, "Минула молодість" Олени Пчілки, "Сльози" О. Романової), розбудова антиномії часів (минулого й нинішнього) в житті особистості ("Конець" Ю.Федьковича, "Літо було, пташки лугом..." С.Воробкевича), виведення уяви героя поза меж власного життя ("Моя могила" В.Александрова, "Весняна елегія" В.Самійленка, "Елегія" М.Кононенка), звернення до зовнішньої предметності природи як аналогії або ж протиставного та сумнівного роздуму ("Листя пожовкле опало" О.Конисього, "Старий млин", "Як лист на деревині..." С.Воробкевича, "Запустіла винокурня" М.Кононенка тощо) [2][4)]. Отже, Мусій Кононенко теж віддав данину цьому літературному жанрові ("Запустіла винокурня" зі зб. "Ліра" та "Елегія" зі зб. "Струна").

Поезія "Запустіла винокурня" — це поетова ностальгія, спомин про минуле життя України, наповнене вогню, "свисту парового". Поет із сумом зазначає про закінчення колись бурхливого життя. Для нього запустіла винокурня виступає аналогією сучасному станові України, бездіяльності її робітників. Хто колись працював на винокурні – тепер у домовині, їх справи не продовжуються, все “змішалось, запустіло”, покрилось пилом. Залишились “замість правителя сова” та домовик, який “пісок здуває з мідних труб”. Та проте автор має надію на відновлення роботи, а, отже, і на відродження боротьби за українську державність: “Та свище вітер, друг пустині, Скрипить погодник угорі. І пісню тих, що в домовині, Гуртом співають в димарі” [6][5)].

Елегійними мотивами смутку, скорботи за минулим життям наповнена і поезія “Елегія” (збірка “Струна”). У ній поряд з ностальгією за минулим підкреслюється фаталізм життя, наявне змішання почуттів смутку і радості. Уява ліричного героя знаходиться за межами реального життя. Його душа постійно знаходиться в русі, їй рідна земля, Україна "миліша...од раю":

Їй любо, де життя кипить,

Де радість змішана з журбою,

Де тяжко жить і любо жить ! [4][6)]

У даному випадку Мусій Кононенко використовує систему життєвих контрастів, яку вжив пізніше у своїй ліриці й Олександр Олесь (збірка “З журбою радість обнялась”).

Поетова душа – то його творчість, вона повинна бути актуальною для доби, сучасною, сповненою сподівань на "кращу весну" і "кращу долю", залишатись поряд з Україною, навіть після смерті письменника. Та такі мотиви і сподівання ще не властиві ранній ліриці поета. В окремих поезіях збірки "Ліра", крім змалювання тяжкого життя героїв, наявні роздуми про неминучість смерті, фаталізм. Поет ще не бачить інших шляхів виходу із становища, яке склалося у суспільстві. Смерть для нього у цих поезіях стає єдиним виходом з життєвих проблем. На ці ознаки в поезіях Мусія Кононенка вказували тогочасні літературні критики, зокрема М.Комаров. Такі мотиви безвихідності були характерними для деяких інших письменників кінця XIX століття, зокрема, з ними зустрінемось навіть у творчості Архипа Тесленка (драма “Не стоїть жить!”). Мотивами смерті пройняті поезії "Утопленик", "Дума", "Боротьє життя зі смертю". Персонажі творів вибирають краще смерть, ніж залишатись жити на цьому світі. Мусій Кононенко вишукує причини цього у соціальному становищі героїв, виражає своє ставлення до подій, що

---

[4][2)] С.14.
[9][3)] С.25.
[2][4)] С.177-178.
[6][5)] С.28.
[4][6)] С.30.

вплинули на вирішальний крок у їх житті:“Не вставай, не стоїть жить !..Бо убогому народу, Щастя трудно, щоб знайти, Тільки й щасті, щоб у воду Несподівано піти” [4][1)].

Продовженням цієї тематики виступає поезія "Бороттє життя зі смертю". Твір побудований на основі контрастів і має нахил до філософізму, роздумів над сенсом життя, життєвими цінностями. Твір побудований у формі діалога між Життям і Смертю, які вирішують долю хворого. Життя намагається довести Смерті, що чоловік повинен жити, не зважаючи на постійно тяжку працю, яка і призвела до хвороби. Смерть же, використовуючи слова Життя, доводить протилежне – при житті людина не може бути щасливою, бо не було у чоловіка ніяких життєвих радощів, крім посмішки дружини, не буде і після одужання. У словесному двобої перемагає Смерть. Вона, доводячи абсурдність намагань Життя вберегти чоловіка, наприкінці зазначає:

Дак ти себе тим вихваляєш,

Що в путах стогне чоловік,

Що у тюрмі його конаєш,

В чужині мучиш цілий вік.

Хороша жизнь аж слухать любо... [4][2)]

Існування елегійного жанру ставило в центрі уваги думку про хистке, часове, обмежене становище людини у світі, спонукало поезію до оригінальних художніх рішень в осмисленні цього. Тому елегійні поезії "Ліри" можна вважати перехідним етапом, який спочатку набуває рис філософських роздумів над долею простих людей у поезіях "Струни", а потім поступово переростає в громадянські мотиви у "Хвилях".

Почуттям гордості за красу рідної землі, неосяжною любов'ю до України пройняті рядки останньої поезії зі збірки "Ліра" — "Спомину". Це велике почуття уособлюється для Мусія Кононенка в образі золотоверхого Києва і "говірливого Дніпра". Це поезія-сповідь, поезія-натхнення і захоплення своєю рідною землею, де

Дніпро говірливий, піною покритий,

Без кінця й початку знай собі шумить. [6][3)]

Душа поетова летить на рідну землю, прагне побачити знову ті краї, “...де жив колись батько і мати моя, Дитинство пишалось у наймах святеє, Де ласки не бачив сиротою я”. [6][4)] У поезії простежується теза, виписана хоча не зовсім поетично, про відсутність на цій землі " другої такої, як се, сторона", яка залишиться назавжди для Мусія Кононенка рідною, де б він не був. Образи Києва і Дніпра у поезії персоніфіковані, вони виступають уособленням усієї України, українських річок і є засобом передоручення їм виражальної функції.

Отже, збірка "Ліра" стала важливим кроком у еволюційному творчому зростанні Мусія Кононенка як поета, характеризується "моментом шукання" свого власного творчого "я" від Шевченкових і народно-пісенних мотивів ("Відьма", "Пісня молодиці над колискою першого сина") і освоєння літературно-фольклорної традиції (бароккове "Бороттє життя зі смертю", елегійна "Запустіла винокурня") до сповідальності ліричних монологів знедолених демократичних персонажів, у яких чутний голос автора ("Нещасливі ми з тобою", "Думи засватаного парубка), що буде поширюватись і розвиватись змістовно до громадянського звучання у подальших збірках.

Справжній поет повинен нести своє слово у народ, не лише розповідати про його життя, про тяжку долю, а й шукати вихід із складних життєвих ситуацій, спрямовувати діяльність народних мас. Поезія Мусія Кононенка поступово наповнювалась громадянськими мотивами, починаючи із змалювання тяжкої і непосильної праці селян, захопленням краси рідної землі (збірка “Ліра”), картанням у бездіяльності “українських демократів” (збірка “Струна”) і закінчуючи вибухом громадянського духу, патріотизму у п'ятикнижжі "Хвилі".

Насичене подіями літературне життя кінця XIX – початку XX ст., поява молодих демократичних письменників, їх наполеглива праця, вивчення досвіду вже відомих митців слова спричинили зміни в ідейному спрямуванні поетичних творів Мусія Кононенка. Його твори набувають ще більше вираженого громадянського звучання. Як згадував сам письменник, на початку XX століття почував справжню тривогу, коли за день не виконував свого прямого обов’язку – писати, виражати своє ставлення до подій,

---

[4][1)] С.25.
[4][2)] С.34.
[6][3)] С.27.
[6][4)] С.27.

які відбувалися в літературному і громадському житті того періоду, бо справжній поетовій душі, відданій на служіння своєму народові, “любо там, де життя кипить”…

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко І. Михайло Старицький // Літературно-науковий вісник. – 1902. – Ч.5. – С.43-99.
2. Історія української літератури XIX століття: У 3-х кн.: Навч. посібник / За ред. М.Т. Яценка. – К., 1996. – Кн.3. – 390 с.
3. Коцюбинська М. Етюди про поетику Шевченка: Літературний нарис. – К., 1990. – 272 с.
4. Кононенко М. Ліра. – К, 1885. – 40 с.
5. Сидоренко Г.К. Основи літературознавства. – К., 1963. – 275 с..
6. Кононенко М. Хвилі: Збірка віршів / Упоряд, авт. Передм. В.Погребенник. –К.,1994.- 408с.
7. Ткачук М.П. Українська поезія останньої третини XIX ст.: Основні тенденції розвитку й естетична стратегія: Навч. посібник. – Тернопіль, 1998. – 80 с.
8. Корман Б. Изучение текста художественного произведения. – М., 1972. – 124с.
9. Погребенник В. Поет народних традицій. З нагоди 130-річчя від дня народження Мусія Кононенка // Народна творчість та етнографія. – 1994. — №4. – С. 24-29.